
BESZÁMOLÓK

A kapcsolatok hálójában. A magyar–lengyel együttműködés ezer éve Budapest, 2019. október 2–4.

A konferenciára a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézete Jelenkortörténet témacsoportjának, az MTA Filozófiai és Történettudományok Osztályának és az MTA Magyar–Lengyel Történelem Bizottságának közös szervezésében került sor az MTA székházában.¹ A szervezők példás együttműködéséhez támogatóként csatlakozott „a magyar–lengyel barátság és együttműködés további elmélyítése” céljából létrehozott Waclaw Felczak Alapítvány és a budapesti Francia Intézet is. Ez utóbbi a konferencia nyitányaként egy kerekasztal-beszélgetésnek is helyt adott francia, lengyel és magyar történészekkel *Felvilágosodás és frankofónia. Francia, magyar és lengyel nemesi emigrációk a 18. századi Európában* címmel.

A kétnapos konferencián szinte kivétel nélkül érdekes és színvonalas előadások hangzottak el. Sajnos az ilyen jellegű rendezvényekre általában jellemző csúszás, amely az idő előre haladásával egyre tetemesebbre nőtt, rányomta bélyegét a programokra. Szomorúan konstatáltam továbbá, hogy az MTA Dísztermének széksorai mindkét nap meglehetősen foghíjasak maradtak, egy ilyen jellegű rendezvényt sokkal nagyobb figyelemnek és érdeklődésnek kellett volna öveznie. Különösen hiányoltam a hallgatóságból a fiatalokat, az egyetemista korosztályt, akik csak kevesen képviselték magukat. A szervezők helyében megkértem volna az ELTE BTK és más egyetemek történelem és lengyel szakjain oktató kollégákat, hogy hallgatóikkal együtt vegyenek részt a rendezvényen. Viszont a jelenlévők között szép számmal foglaltak helyet vezető történészek, diplomaták, szakértők is (például Jeszenszky Géza is figyelemmel követte az előadásokat).

Jó érzés volt nyugtázni, hogy milyen sokoldalúak, élénkek és mélyrehatóak a magyar-lengyel történész kapcsolatok. Bár nem voltam jelen végig, mindkét nap során jó pár előadást meghallgattam, és arra a meggyőződésre jutottam, hogy a jól szervezeten és olajozottan működő, évszázados múltra visszatekintő együttműködés nagyszabású rendezvénnyel gazdagodott. Az előadást tartó történészek és a rokonszakmák képviselői (irodalomtörténészek, régészek stb.) sokszor teljesen friss, úttörő jellegű kutatási eredményeiket ismertették, amelyek számos esetben új alapokra helyezték az adott korszak vagy esemény vizsgálatát. A szekciók kronologikus sorrendben követték egymást, az államalapításoktól a 1980-as évekig taglalták a két nemzet és ország közös történelmét. Külön elismerés illeti Mitrovits Miklós történészt, polonistát, a konferencia főszervezőjét. A konferencia nyelve magyar és lengyel volt, amelyet – sokszor bravúros teljesítményre képes – szinkrontolmácsok tettek követhetővé és élvezhetővé (például nem volt könnyű dolguk az időzavarba kerülő és ezért hadaró előadók esetében).

A program 2019. október 3-án FODOR PÁLnak, az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont főigazgatójának és JERZY SNOPEKnek, Lengyelország rendkívüli és meghatalmazott budapesti nagykövetének a köszöntőjé-

¹ A beszámoló elkészítéséhez felhasználtam: A kapcsolatok hálójában. Magyar-lengyel történészkonferencia. 2019. október 2-4. Budapest. Programfüzet.

vel kezdődött. Majd ezt követően szekciókra tagolva folyt tovább a rendezvény. Az alábbi előadások hangzottak el:

Az *Államalapítások* elnevezésű szekcióban RYSZARD GRZESIK *Attila különleges karrierje – Isten ostorától a pomeránok első királyáig* c., PAWEŁ ŻMUDZKI *Harcosok, vezérek és szerepük a lengyel és a kijevei állam kialakulásában* c., TAPOLCAI LÁSZLÓ *Hatalmi-területi változások a X. századi Kelet-Közép-Európában* c. és végül ZÁGORHIDI CZIGÁNY BERTALAN *Magyar jelenlét a X–XI. századi Lengyelország területén? Régészeti leletek és lehetséges interpretációk* c. előadásai.

A *Középkori kapcsolatok* elnevezésű szekcióban ADAM LUBOCKI *Magyar–lengyel kapcsolatok a kora középkorban (X–XII. sz.) – barát vagy ellenség?* c., BÁLING PÉTER *Árpádok és Piastok genealógiai kapcsolatai* c., LESŁAW SPYCHAŁA *Észrevételek az Árpád-ház és a sziléziai Piastok közötti lehetséges utak kérdésében a XIII. század első felében* c. és végül BAGI DÁNIEL *Jan Dhugosz magyar vonatkozású adatainak vizsgálati lehetőségei* c. előadásai.

A *Politika és diplomácia a XVI–XVIII. században* elnevezésű szekcióban OBORNI TERÉZ *A Szapolyaiak keleti Magyar Királysága – országépítés lengyel segítséggel, 1541–1571* c., SZYMON BRZEZIŃSKI *Közvetítők – Lengyel diplomácia és Magyarország a XVI. század közepén* c., HORN ILDIKÓ *Konfliktusos királytűkrök – Báthory István uralkodói ars poeticája és a lengyel királyeszmény* c. és végül GEBEI SÁNDOR *Rákóczi mint lengyel királyjelölt* c. előadásai.

A *Krakkó magyar szemmel* elnevezésű szekcióban KELÉNYI BORBÁLA *Magyarországi diákok a Krakkói Egyetemen a középkorban* c., VINKLER BÁLINT *Újabb adalékok a Tokaj-hegyaljai borok krakkói exportjához a XVI. és XVII. század fordulóján* c., PETNEKI ÁRON: *A „lengyel nemzet hajdani fényétől” a „szilvamoslék-léggörig”. A XIX. századi magyarok Krakkó-képe* c. és végül KISS GY. CSABA *Jókai Mór műveinek lengyelség képezhez: Krakkó és környéke A jövő század regényében* c. előadásai.

A *Magyar–lengyel főúri kapcsolatok a XVI–XVIII. században* elnevezésű szekcióban MARTA PIBER-ZBIERANOWSKA *Magyar–lengyel uralkodókörök házasságai a XVI. század elején* c., ADAM PERŁAKOWSKI *Magyar nemesek lengyel arisztokrata udvarokban a Nagy Északi Háború idején* c., ADAM SZABELSKI *Magyar emigráció Lengyelországban 1711 után* c., FILIP WOLAŃSKI *A magyar és a lengyel nemesség kapcsolatainak története a XVII. századi régi lengyel történeti és földrajzi írásokban* c. és végül TÓTH FERENC *Magyar és lengyel kapcsolatok a XVIII. századi francia emigrációkban* c. előadásai.

A *Magyar–lengyel katonai kapcsolatok a XVIII–XX. században* elnevezésű szekcióban Tomasz Ciesielski *Lengyel–magyar katonai kapcsolatok a 18. században* c., KOVÁCS ISTVÁN: *„Egytestvér a magyar és a lengyel...” Lengyelek az 1848/49-es magyar szabadságharcban, magyarok az 1863/64-es lengyel szabadságharcban* c. és végül MARIA ZIMA: *Magyar katonák és a varsói felkelés* c. előadásai.

A konferencia másnapján, október 4-én az első, *Az első világháború és a lengyel függetlenség kivívása* elnevezésű szekcióban TEFNER ZOLTÁN *A lengyelkérdés az Osztrák–Magyar Monarchia politikájában a Nagy Háború idején* c., ANDRZEJ KOWALAK *Tadeusz Stamirowski szerepe a magyar–lengyel diplomáciai kapcsolatfelvételben* c., VARGA E. LÁSZLÓ *Ma-*

gyar segélyszállítmány a lengyel–bolsevik háborúban c. és végül EWA JĘDRAS *Lengyelország és a trianoni békeszerződés* c. előadásai.

A Magyar–lengyel politika és Csehszlovákia elnevezésű szekcióban ÁBRAHÁM BARNA *Magyar–lengyel barátság szlovák kérdőjelekkel a századelőn* c., JERZY M. ROSZKOWSKI *A szepesi és árvai területek Lengyelországhoz csatolása 1918–1920 c.*, JANEK ISTVÁN *Szlovák–magyar–lengyel tárgyalások Szlovákia hovatartozását és államformáját illetően 1938–1939-ben* c. és végül DARIUSZ DĄBROWSKI *Közös magyar–lengyel határ 1939-ben. Az elképzelés megvalósítása és következményei a közeledő háború szempontjából* c. előadásai.

A Közép-Európa a történetírásban elnevezésű szekcióban TOMASZ WIŚLICZ *A magyar és lengyel medievisztika a nemzetközi tudományos életben* c., RING ÉVA *Oskar Halecki Európa felosztására vonatkozó felfogásának recepciója a magyar történetírásban* c. és végül MACIEJ JANOWSKI *Marceli Handelsman Közép-Európa-víziója* c. előadásai.

A két háború között elnevezésű szekcióban GERENCSÉR TIBOR *Érdek vagy érték? Az 1934-es magyar–lengyel kulturális egyezmény és annak háttere* c., SERES ATTILA *Egy elveszett kitüntetés nyomában. Márton Áron lengyel állami elismerésének kérdése 1939-ben* c., MOLNÁR IMRE *Esterházy János és Lengyelország* c. és végül MAREK KORNAT *Magyarország helye József Beck miniszter koncepciójában az Intermarium („Harmadik Európa”) létrehozására irányuló törekvésekben 1937–1939 között* c. előadásai.

A Magyar–lengyel együttműködés a második világháború alatt elnevezésű szekcióban JÁMBOR ORSOLYA ILONA *Érdek és/vagy értékelvű menekültpolitika a II. világháború alatt. A lengyel menekültek ügyeinek belügyi kezelése* c., LAGZI ISTVÁN *A lengyel katonák evakuációja Magyarországról* c., KAPRONCZAY KÁROLY *Lengyel oktatásügy Magyarországon a II. világháború alatt* c. és végül WOJCIECH FRAZIK *Magyarország és a lengyel konspirációs összeköttetés a második világháború alatt* c. előadásai.

Az utolsó, *Ellenkultúra és emlékezet 1945 után* elnevezésű szekcióban TADEUSZ KOPYŚ *A hetvenes évek magyar–lengyel kapcsolatainak főbb kérdései* c., JERZY KOCHANOWSKI *A lengyel „merkanturizmus” és a magyarok, vagyis a lengyel–magyar gazdasági turizmus a hatvanas–nyolcvanas években* c., LAGZI GÁBOR *Lengyel–magyar kapcsolatok az emigrációban – Jerzy Giedroyc magyar köre* c., MITROVITS MIKLÓS *Ellenzék és ellenkultúra a magyar–lengyel kapcsolatokban* c. és végül ANDRZEJ SADECKI *Emlékezetpolitika Magyarországon és Lengyelországban* c. előadásai.

Az elhangzott 48 előadásból azt a hármat választottam ki – az absztraktok alapján – részletesebb ismertetésre, amelynek témái valamelyest egyháztörténeti jellegűek is:

TAPOLCAI LÁSZLÓ (ELTE BTK, Kelet-Európa Története Tanszék) *Hatalmi-területi változások a X. századi Kelet-Közép-Európában* c. előadásában felvázolta, hogy a „kelet-közép-európai régió X. századi történetének első legfontosabb állomása a Morva Birodalom felbomlása és a romjain sarjadó új hatalmi központok létrejötte. A század első felében a magyar törzsek szállásterületei stabilizálódtak a Kárpát-medencében, a Bécsi-

medencében és a Morva-medencében, valamint a Kárpát-medencén kívül, a későbbi Lengyelország területén, a San folyó mentén, valamint a Kárpátoktól keletre húzódó területek némelyikén. A Cseh-medencében több fejedelmi dinasztia küzdött a hatalom minél erősebb koncentrációja eléréseért, közülük a legsikeresebb a Přemysl-dinasztia volt, a század nagy részében a Vřš-dinasztia pedig kemény, néha kegyetlen eszközökkel próbálta hatalma elvesztését megállítani. A Lech-mezei csata után a magyarok szállásterületei leginkább a Kárpát-medencére korlátozódtak, a korábbi morva területek nagy részére, így a San folyó, valamint Krakkó környékére a cseh fejedelmek terjesztették ki hatalmukat. A Warta folyónál megerősödött Piast-dinasztia ekkor ért meg arra, hogy a délről fenyegető csehekkel és a nyugatról fenyegető szászokkal szemben megalapozza a későbbi lengyel területek fölötti hatalmát. A század második felében, a kereszténység terjedése és az önálló érsekségek (Prágában »csak« püspökség) felállítása után, az ezredfordulóra a térségben három állam alakult.”²

LESŁAW SPYCHAŁA (Wrocławii Egyetem, Történeti Intézet) *Észrevételek az Árpád-ház és a sziléziai Piastok közötti lehetséges utak kérdésében a XIII. század első felében* címmel tartott előadást: „Az előadás címében említett két dinasztia esetében a kapcsolatok meglétének előfeltételét a tágabb értelemben vett dinasztikus kapcsolatok jelentik. A magyar és sziléziai Piast udvar házassági kapcsolatok révén is összeköttetésben állt. II. András és Szakállas Henrik két lánytestvért vett feleségül, Gertrúdot és Szent Hedviget, ezzel rokonságba kerültek a merániai Andechsekkal. Ebben a létező kapcsolatban nemcsak azok a nehezen megfogható közvetlen összeköttetések játszottak döntő szerepet, aminek egyik eredménye lett, hogy Szent Hedvig ápolta Árpádházi Szent Erzsébet kultuszát, hanem mindenekelőtt az a tágan vett geopolitikai szerep is, amely ez a két nővér bátyjához, Egbert bambergi püspökhöz köthető. Ebben az összefüggésben két fontos eseményre kell felhívni a figyelmet, amelyek szerepet játszottak Közép-Európa történetében. Az egyik a Német Lovagrend átköltözése az erdélyi Barcaságból Lengyelországba a XIII. század húszas és harmincas éveinek fordulóján, valamint a Magyarországot és a dél-lengyel, valamint sziléziai területeket ért mongol támadás 1241-ben.”³

Végezetül egy 20. századi témára is kitékintve, SERES ATTILA (MTA BTK Történettudományi Intézet és Magyar Nemzeti Levéltár) *Egy elveszett kitüntetés nyomában. Márton Áron lengyel állami elismerésének kérdése 1939-ben* c. előadásában leszögezte, hogy „Tadeusz Stapiński kolozsvári lengyel alkonzul 1939. június 20-án értesítette a bukaresti lengyel konzulátust Márton Áron erdélyi (gyulafehérvári) katolikus püspök lengyel állami kitüntetésére irányuló előterjesztéséről. A lengyel diplomata az egyik legrangosabb polgári kitüntetés, az ún. Polonia Restituta adományozását javasolta Márton Áron számára. Ennek az iratnak a léte eddig nem is volt ismert, arra sem a lengyel, sem a magyar történeti irodalom nem hivatkozik, ezért az utókor, a lengyel és magyar közvélemény, továbbá az erdélyi magyar katolicizmus képviselői számára a kitüntetési előterjesztés, tehát a Márton Áron kitüntetésére irányuló diplomáciai kezdeményezés sem vál-

² Uo.

³ Uo.

hatott ismertté. Igaz, a kitüntetés adományozására, illetve annak átadására Márton Áron számára az illetékes lengyel állami szervek részéről végül nem is került sor. A további, a »nyomozás« izgalma sem nélkülöző kutatómunka során igyekeztek a kutatók kideríteni, hogy végül miért hiúsult meg a kitüntetés adományozása. Seres az előadásában igyekezett körbejárni azt is, hogy milyen közvetett (pl. Márton Áron és a lengyel diplomáciai hírszerzés közötti kapcsolat) és közvetlen (a lupényi lengyel katolikus egyházköztség ügye) járultak hozzá a kitüntetési előterjesztés megtételéhez.⁴

Örömteli tény, hogy a lengyel-magyar történész együttműködés töretlenül fejlődik, számos új, közös projekt indult a közelmúltban, sok kutatás folyik számos területen. Napjainkban is igaznak tűnik a régi mondás: „Lengyel-magyar két jó barát, együtt harcol, s issza borát!” „Polak, Węgiel, dwa bratanki, i do szabli, i do szklanki.”

(ism.: *Udvarvölgyi Zsolt*)

⁴ Uo.